

“Tərəfsiz olmağa çalışmalıyıq”

Toğrul İsmayılın fikrincə, dünyada baş verən proseslər bəşəriyyətin təhlükəsizliyi üçün ciddi təhdiddir

A İmaniyada keçirilən 52-ci Münhen Təhlükəsizlik Konfransı başa çatıb. Konfrans zamanı əsas müzakirə mövzuları - qaçqın böhranı və terrorizmlə mübarizə məsələləri fonunda ümumən hazırkı dünya düzəni, daha doğrusu, düzensizliyi müzakirə olunub. Təəssüf ki, bu müzakirələrdə də ortaq fikrə gəlmək mümkün olmayıb və tərəflər onsuz da məlum olan mövqelərini bir daha ortaya qoyublar. Mövzu haqda fikirlərini “Kaspi” ilə bölüşən politoloq Toğrul İsmayıl dedi ki, dünya düzəni demək olar ki, 11 sentyabr hadisələrindən sonra dəyişib və o gedişat hələ də davam edir. Ən pisi isə odur ki, təhlükəli proseslər Yaxın Şərqdə baş verir və ərazidə hələ də “ərəb baharı”nın küləkləri əsir.

- Toğrul bəy, artıq xeyli vaxt keçsə də, yaşanan gərginlik nəinki səngimir, hətta dünya gücləri arasındakı konfrantasiya daha da dərinləşir. Bunun sonunu necə görürsünüz?

- Bəli, şahidi olduğumuz gərginlik azalmağa bilmir. Bəzi məqamlarda biz Amerikanın, NATO-nun açıq müdaxiləsini görürük. Suriya məsələsində tərəflərin fərqli mövqeyi ortadadır. Fikirlər o qədər əksdir ki, məsələnin həlli tapılmaz, nəticə əldə olunmur. Problem uzandıqca ciddi təhlükələr də artırmaqdadır. Belə təhlükələrdən ən birincisi İŞİD olaraq bilinən terror təşkilatının hələ də var olmasıdır. Onların fəaliyyəti transformasiya olub. Həm terror təşkilatı kimi davranır, həm də dövlət olduqlarını elan edirlər. Onların nə vaxt, harada nə edəcəyini təxmin etmək çətindir. Təəssüf ki, problemlər çoxdur. Ən çətin isə tərəflər arasında fikir ayrılığının olmasıdır. Hətta bəzən müttəfiqlər arasında da fikir müxtəlifliyi yaşanır. Məsələn, bölgənin önəmli ölkələrindən biri olan Türkiyənin yanaşması ilə onun müttəfiqi Amerikanın mövqeləri üst-üstə düşür. Kürd məsələsində, Suriya mövzusunda və digər problemlərdə bu, açıq-aydın görünür. Belə bir zamanda proseslərə Rusiyanın da birbaşa hərbi müdaxiləsini nəzərə alsaq, vəziyyət lap qəlizləşir. Rusiya deyirdi ki, Suriyaya daxil olaraq İŞİD-lə mübarizə aparacaq. Amma sonra gördük ki, prosesdə Rusiya tərəf kimi iştirak edir və Əsədin yanında yer alaraq müxalifləri bombalayır, Əsəd ordusunun qətliaamlar törətməsinə yardım edir. Belə münafişlərin varlığı əlbəttə ki, hamı üçün ciddi təhlükə yaradır. Gedişat dünya təhlükəsizliyinə təhdiddir və bunun tez bir zamanda həll olunmaması irəlində daha təhlükəli nəticələrə gətirib çıxara bilər.

- Münhen Təhlükəsizlik Konfransı bu işə yardımçı ola bildimi? Medvedyevin üçüncü dünya müharibəsi ilə bağlı açıqlamasını nə dərəcədə real hesab edirsiniz?

- Münhendəki təhlükəsizlik toplantısı bir daha göstərdi ki, tərəflər arasında fikir ayrılığı davam edir və düşüncələr üst-üstə düşmür. Düzdür, onlar guya ki, müəyyən mənada razılığa gəliblər, amma gerçəkdə ortada heç bir nəticə yoxdur. Medvedyevin açıqlamalarına gəlincə, deyərdim ki, Rusi-

ya bacardığı ən “yaxşı” şeyi etdi. Yeni onların bacardığı ən yaxşı iş dünyaya təhdid dolu mesajlar göndərmək, əlində atom silahlarının olmasıyla öyünmək, ortaya 3-cü dünya savaşının çıxma biləcəyi kimi fikirlər atmaqdır. Bu mövqeyi həm məntiqsiz, həm də gülünc hesab edirəm. Birincisi, üçüncü dünya savaşına olarsa, dünya dövlətlərinin bloklaşdırılması və dünyanın yenidən şəkillənməsi baş verə bilər. Dünyada yeganə güc Rusiya deyil, digər tərəfdə başqa ölkələr də var. Rusiyanın yanında İran, İraq,

lemləri həll etməyə çalışdılar. Əsas məqsəd sülhün qorunub saxlanması idi. Bildiyiniz kimi, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı quruldu, Təhlükəsizlik Şurası təşkil edildi. Amma bu gün görürük ki, həmin təhlükəsizlik təşkilatının daimi üzvləri dünyada ən çox silah ticarətilə məşğul olan ölkələrdir. İkinci dünya müharibəsindən sonra dünyada təxminən 400-ə yaxın kiçik və böyük miqyaslı silahlı toqquşma olub. Bunların əksəriyyəti torpaq və sərhədlə bağlı baş verib. Dağlıq Qarabağ məsələsi də onlardan biridir. Bu

Azərbaycan kimi kiçik dövlətlərin prosesə təsir gücünün nə qədər olduğunu demək çətindir. Belə gedişat ölkəmiz üçün də arzuolunmazdır. Çünki bu mövzunun arxasında bir neçə məsələ var. Faktiki, qarşıdurma müsəlman ölkəsində gedir və ön plana məzhəb məsələləri də çıxardılır. Digər yandan, terror təşkilatı İŞİD ciddi şəkildə, digər müsəlman ölkələrdən könüllü toplaya bilir. Həmçinin böyük güclərin bölgədəki maraqları Azərbaycan kimi ölkənin maraqları ilə üst-üstə düşür. Ona görə biz tərəfsiz olmağa çalışmalıyıq. Ölkəmiz özünün təhlükəsizliyini və vətəndaşlarının terror təşkilatına qatılmasını bu yolla önləyə bilər. Ya da aktiv xarici siyasət yürütməklə son anda daha doğru cihad yer almaq olar.

Suriya kimi ölkələr görürük. Onlar nə yaxşı müttəfiq, nə də dünyanın ən güclü ölkələri deyillər. İran son açıqlamaları ilə “nə qədər” Rusiyanın yanında olduğunu göstərdi. İkincisi, dünyada atom müharibəsi baş versə, heç kim qərarı altına alınmır. Atom silahının gücü və dağıdıcılığı o qədər yüksəkdir ki, bundan hər hansı bir dövlətin sağ-salamat çıxması imkansızdır. Həmçinin də Rusiyanın özünün. Belə olduğu halda, üçüncü dünya savaşına bağlı deyilənlər yalnız təhdid olaraq dəyərləndirməliyə. Diqqət edirsinizsə, bu cür fikirləri təkcə ruslar səsləndirirlər.

- Sizin də dediyiniz kimi, qarşıdurmalar nüvə silahına malik dövlətlər arasında gedir. Bu, hansı riskləri yaradır?

- İkinci dünya müharibəsindən sonra dünya ölkələri bir araya gələrək perspektivdə olan məsələləri müzakirə etdilər, prob-

silahlı qarşıdurmaların əksəriyyəti etnik təmizləmələr, soyqırımaları, qətliaamlarla nəticələnib. Dünyada sülhün bərqərar olması üçün ciddi addımlar atmalıdır. Əgər bütün məsələlər haqq və ədalətlə yerinə yetirilseydi, heç bir problem olmazdı. Qarabağ məsələsi də həmçinin. Orta Şərqdə baş verənlər də bu tiplidir. Bu gün silahlanma varsa, müharibələrin olması qaçılmazdır. Silahlanma yaxın Şərqdə, az inkişaf etmiş ölkələrdə və iqtisadi vəziyyəti ağır olan ölkələrdə gedir. Əfsuslar olsun, hələ ki, münafişlərin tam olaraq ortadan qaldırılmasının imkansız göründüyünü deməliyəm.

- Ədalətli, haqlı addımlar atılmalıdır deyərək konkret olaraq nəyi nəzərdə tutursunuz və ya nə təklif edirsiniz?

- Birincisi, dünyada silah ticarəti və silahlanma məsələsi ciddi şəkildə nəzarət altına alınmalı, azaldılmalıdır. Məncə, Birləş-

miş Millətlər Təşkilatı idarəçilik sistemini yenidən nəzərdən keçirməlidir. Çünki 91-lərdən sonra dünyada mövcud olan Yalta-Potsdam sistemi dağılıb, amma təşkilatın fəaliyyəti yenə də bu sistem üzərindən yürüdü. O biri yandan, artıq meydana başqa güclər də çıxaqdadır. Türkiyə, Yaponiya kimi ölkələrin adını çəkə bilərəm. Təhlükəsizlik Şurasının 5 daimi üzvü məsələsinə yenidən baxılmasını və yeni mexanizmin hazırlanmasını labüd hesab edirəm. Bölgədəki münafişlərə gəlincə, təəssüf ki, böyük dövlətlərin, bölgədən uzaq olan ölkələrin öz oyunlarını oynadığını görürük. Bölgə dövlətlərinin maraqları və yaxud bölgə xalqlarının vəziyyəti onları maraqlandırmır. Bu da münafişlərin daha da kəskinləşməsinə səbəb olur. Məsələn, Suriya məsələsində Amerika da, Rusiya da kənardan gəlib müdaxilə edirlər, açıq şəkildə fəaliyyət göstərirlər. Qonşu ölkələrdən, məsələn Türkiyə üzərindən danışıqsa, onlar mənfəətləri baredə danışırkən, bu ölkəyə etiraz edirlər. Türkiyənin haqlı tələbinə üz çevirirlər. Və yaxud qaçqınlar məsələsində. Avropa Birliyi Türkiyəni məcbur edir ki, sən qapıları aç, qaçqınları öz ərazində yerləşdir. Amma Yunanıstan fərqli danışıq. Bu cür riyakar davranışlar yolverilməzdir. Əgər bölgədə münafişə varsa, onun səbəbkarlarından biri də Qərbdir. Qərb münafişə yaradıbsa, o səbəbdən ortaya çıxan problemlərin həllində məsuliyyəti üzərinə almalıdır.

- Bəs İsrailin Suriyanın 3 hissəyə parçalanması ilə bağlı təklifi haqda nə düşünürsünüz? Suriyada üz-üzə gələn böyük güclər bu təkliflə razılaşa bilərlərmi?

- Suriyanın bölünməsi təklifi ilk dəfə səslənmir. Əvvəllər də belə fikirlər deyilib, 3, 4, hətta 5 yerə bölünməsi təklifi verilib. Bunun nə qədər real olduğunu söyləmək çətindir. Suriyada bəlli toplumlara kompakt olaraq yaşayır. Düşünürəm ki, Türkiyə Suriya dövlətinin ərazi bütövlüyünə tərəfdardır. Amma təbii ki, onun bölünməsi məsələsi reallaşsa da bilər. Amma bu zaman ilk olaraq, Suriyanın öz vətəndaşlarının, yeni Suriyadakı tərəflərin qərar verməsi lazımdır, kənar dövlətlərin deyil. Kənar dövlətlərin çəkdiyi sərhədlər irəlində yenə də münafişlərə səbəb ola bilər.

- Siyasi proseslərdəki gərginlik neftin qiymətinə necə təsir edir?

- Bu dəqiqə neftin qiymətinin artma ehtimalı olduqca azdır. Düzdür, əsas etibarilə, savaşa enerji qaynaqlarının qiymətini artırır. Amma Suriyada baş verən hadisələr neftin qiymətinin artmasına təsir göstərməyəcək. Diqqət etmisinizsə, konflikt uzandıqca neftin qiyməti də düşür.

- Bəs Azərbaycan kimi kiçik dövlətlər bu cür situasiyada necə davranmalıdırlar?

- Azərbaycan kimi kiçik dövlətlərin prosesə təsir gücünün nə qədər olduğunu demək çətindir. Belə gedişat ölkəmiz üçün də arzuolunmazdır. Çünki bu mövzunun arxasında bir neçə məsələ var. Faktiki, qarşıdurma müsəlman ölkəsində gedir və ön plana məzhəb məsələləri də çıxardılır. Digər yandan, terror təşkilatı İŞİD ciddi şəkildə, digər müsəlman ölkələrdən könüllü toplaya bilir. Həmçinin böyük güclərin bölgədəki maraqları Azərbaycan kimi ölkənin maraqları ilə üst-üstə düşür. Ona görə biz tərəfsiz olmağa çalışmalıyıq. Ölkəmiz özünün təhlükəsizliyini və vətəndaşlarının terror təşkilatına qatılmasını bu yolla önləyə bilər. Ya da aktiv xarici siyasət yürütməklə son anda daha doğru cihad yer almaq olar. Əsas etibarilə, Azərbaycanın tərəfsizlik göstərməsi məntiqli və məqsəduyğundur.

- Sizcə, doğru cihad hansı tərəfdir?

- Doğru cihad dediyimdə Azərbaycana irəlində daha uzun zamanda xeyir gətirəcək və ya ölkəmizin inkişafına səbəb ola biləcək tərəfi deyirəm. Mənə elə gəlir ki, bu, Türkiyə və Türkiyə üzərindən Qərblə olan işbirliyi. Çünki Rusiya Qarabağ mövzusunda və digər məsələlərdə açıq şəkildə antiAzərbaycan siyasəti yürüdü. Xüsusilə də, Türkiyə ilə münafişlər bir daha Rusiyada türkofobiyanın nə qədər yüksək olduğunu göstərdi. Belə şərtlərdə Azərbaycanın Rusiya ilə bəlli bir məsafə saxlayaraq doğru siyasət yürütməsinin vacib olduğunu düşünürəm - yeni təhlükəsizliyini təminat altına almaqla.